

Različne oblike pirita z Matajurja

Blaž Miklavič, Goran Schmidt

O *matajurskem zlatu* se je med domačini vedelo že dolgo in se še danes govori, da si je nekdo z njim dal popraviti celo zob. Ob podrobnejši preiskavi širšega območja Matajurja zlata ni bilo moč najti, pač pa na več mestih pirit.

Podrobno smo raziskali nahajališče na severnem pobočju Matajurja, na območju Idrske planine. Piritno-markazitne konkcije so v plasteh gline, laporovca in glinavca zgornjekredne starosti. Zaradi večje razgaljenosti terena sta bila na tem mestu spiranje in erozija preperine močnejša, medtem ko drugod na Matajurju najdemo zgolj posamezne primerke.

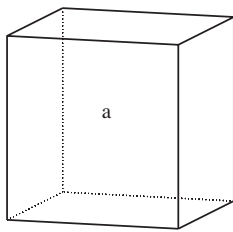
V zgornjem delu nahajališča je osnova laporovec, **pirit** pa je predvsem v posameznih kristalih v obliki kock, večinoma velikih 2–3 mm, ki so na izpostavljenih mestih limonitizirane in izlužene, zato je kamnina videti luknjičava. Na zgornji površini okrog 5 cm debelih vložkov drobnozrnate breče so kocke v skupkih s kristali **kalcita** in so nemalokrat progave. V laporovcu imajo nekatere piritne konkcije s premerom okrog 1 cm na površini do 3 mm velike kristale z razvitimi ploskvami kocke, kristali, manjši od 1 mm, pa imajo razvite še ploskve oktaedra in pentagonskega dodekaedra. Nekateri kristali imajo celo psevdoikozaedrsko obliko, če so ploskve oktaedra in pentagoskega dodekaedra razvite v enaki meri. Najdemo pa tudi vzporedno zraščene kristale. Nemalokrat je korozija razkrila njihovo conarno rast.

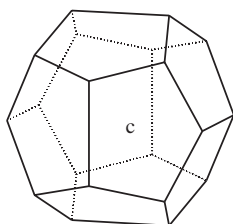
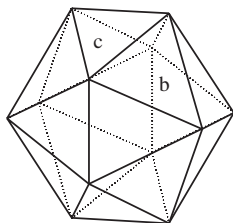
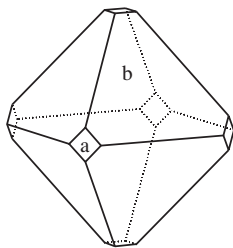
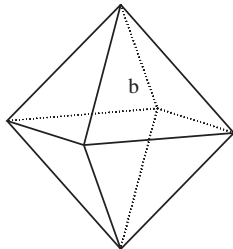
Nahajališče piritov na Matajurju leta 2004. Foto: Miha Jeršek

Breča s kristali pirita, ki imajo razvite kristalne ploskve kocke; 14 x 8 cm. Najdba in zbirka Gorana Schmidta. Foto: Ciril Mlinar

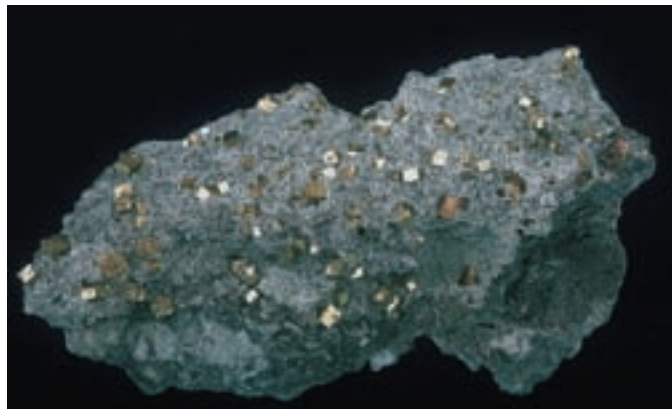

A

E

Kristali pirita z Matajurja imajo razvite kristalne ploskve kocke **a**{100}, oktaedra **b**{111}, pentagonskega dodekaedra **c**{210} ali ikozaedra **d**.
Risbe: Blaž Miklavič

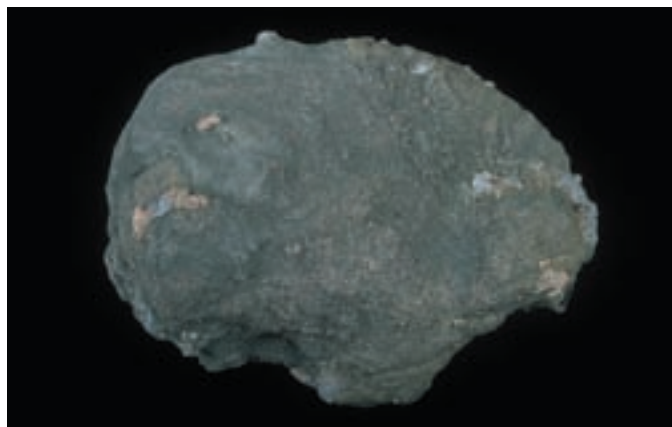

Do 2 mm veliki kristali pirita z razvitimi ploskvami kocke. Najdba in zbirka Gorana Schmidta. Foto: Ciril Mlinar

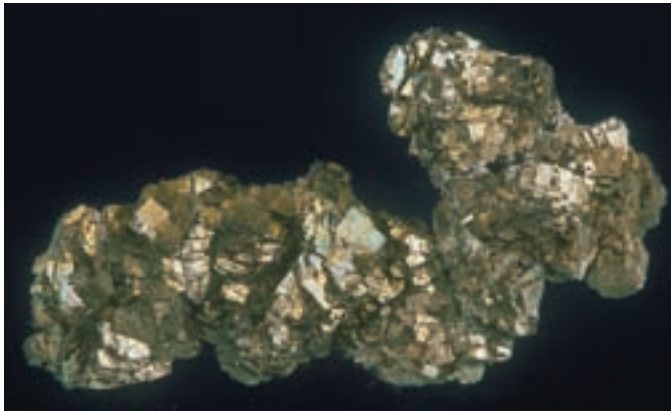
B Konkrecije, ki jih najdemo na površini, so značilno zlatobakrene in bakrenorjave barve zaradi površinske oksidacije. Med kristali pirita so tudi romboedrski kristali kalcita, veliki okrog 0,3 mm. Zaradi limonitizacije so pogosto oranžno obarvani.

C V glini, ki je pod glinavcem, pa najdemo poleg konkrecij, podobnih zgoraj opisanim, tudi mnogo večje, povsem iz drobnostnega pirita. Nekatere so zelo krhke in zlahka razpadejo na manjše kose. Največja najdena konkrecija je bila kroglaste oblike s premerom okrog 17 cm. Na nekaterih so priraščeni do 1 mm veliki kristali **markazita** z dvojčično rastjo. Na površini glinice so tu in tam do 5 in več centimetrov veliki kosi limonita, ki so psevdomorfoze limonita po piritno-markazitnih konkrecijah, ki jih najdemo globlje v glini.

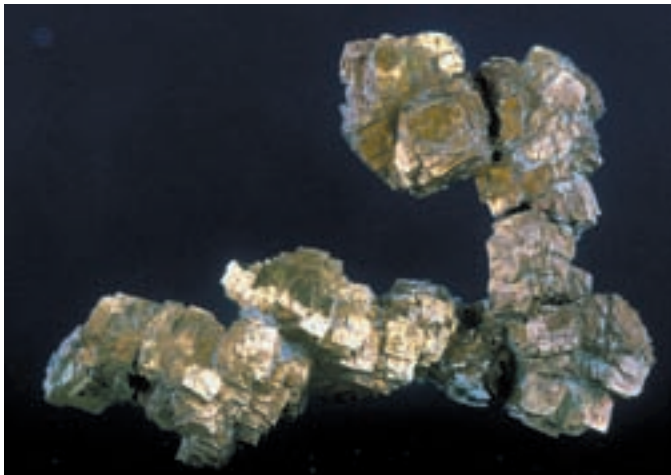
Posebnost nahajališča so v glini nastali kristali pirita z zvitiimi ploskvami kocke, ki se stopničasto preraščajo, tako da so videti

Piritna septarijska konkrecija; 170 x 75 mm. Najdba in zbirka Gorana Schmidta. Foto: Ciril Mlinar

Črvasti matajurec; 38 mm. Najdba in zbirka Gorana Schmidta.
Foto: Ciril Mlinar

Skupek kristalov pirita v obliki črva; 75 x 5 mm. Najdba in zbirka Gorana Schmidta. Foto: Ciril Mlinar

kot zavito stopnišče, saj ne prekrivajo povsem druga druge. Zaradi svoje posebnosti jih pogovorno imenujemo *matajurci*. Najpogosteje so v obliki nepravilnih podolgovatih, včasih razvejenih črvastih skupkov zaporedno zraščanih kristalov pirita. Dosežejo premer 5 mm, dolgi pa so največ okrog 7 cm, pri čemer so vsi najdeni primerki na koncih odlomljeni, tako da ostajajo njihove dejansko možne dolžine še uganka.

Literaturna vira:

- BUSER, S., 1986: *Osnovna geološka karta SFRJ 1:100.000 lista Tolmin in Videm (Udine)*. Zvezni geološki zavod Beograd, Beograd.
- MIKLAVIČ, B., 2002: *Pirit, dragulj zlate gore*. 1. Slovenski geološki kongres, Črna na Koroškem. Knjiga povzetkov, str. 56-57, Geološki zavod Slovenije, Ljubljana.